

AMERİKAN MERKEZİ HABERALMA TEŞKİLATI RAPORLARINA GÖRE KOMÜNİST BULGAR HÜKÜMETLERİNİN TÜRKLERE YÖNELİK POLİTİKALARI (1949-1954)

Dr. Öğr. Üyesi Selcen Özyurt ULUTAŞ*

Öz

Bulgaristan topraklarındaki Türklerin tarihini, kaderini Anadolu'daki Türklerin tarihinden, kaderinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Balkanlardaki Türk varlığı yüzlerce yıldır kesintisiz devam etmektedir. Karadeniz'in kuzeyinden gelen farklı Türk boylarının yerleştiği Bulgaristan sahasına XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'dan geçen Türkler yerleşmiş ve buraların Türk vatanı olduğunu pekiştirmişlerdir. Ancak önemli bir geçiş güzergâhında yer alan bu topraklar Rus Çarlığı'nın sıcak denizlere inme politikasını müteakip Rusya ile Osmanlı Devleti'nin mücadele sahasına dönüşmüştür. Peş peşe patlak veren savaşlar, milliyetçi politikalarla körüklenen isyanlar sonucunda Bulgaristan 1908 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Fakat bünyesindeki milyonlarca Türk'ün varlığı yeni kurulan Bulgar Devleti'nin en büyük sorunlarından biri olarak görülmüştür. Önce faşist sonra da komünist ideoloji ile yönetilen Bulgaristan'da hangi rejimin olursa olsun idarecilerin öncelikli hedeflerinden biri Bulgaristan'daki Türk varlığını silmek olmuştur. Türkleri asimile etmek için her türlü propaganda yöntemini deneyen ancak başarılı olamayan idareciler, Türk bilincini ve kimliğini kırabilmek için işkence, haksız ceza gibi insan haklarına aykırı tüm yolları kullanmaktan çekinmemişlerdir. Çalışmamızda bugüne kadar görülmemiş olan Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı'nun yayımladığı belgeler ilk defa kullanılarak Türklere yönelik uygulanan insanlık dışı muamelelere yakından bakılacaktır. Maalesef çok uzun yıllar boyunca Türklere baskı ve şiddet uygulanmıştır. Ancak bu çalışma tespit ettiğimiz ve yalnızca 1949-1954 yıllarını kapsayan belgelerden istifade edilerek kaleme alınmıştır. Elbette incelenmesi gereken ve olabildiğince detaylı tetkike muhtaç olan uzun bir dönem araştırılmayı beklemektedir.

Anahtar kelimeler: Bulgar, Türk, Komünist, CIA, Faşizm.

* Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Bulgarian Governments' Policies Towards Turks According To The Us Central Intelligence Agency (1949-1954)

Abstract

It is not possible to think of the history and fate of the Turks living on the Bulgarian lands separately from the history and fate of the Turks in Anatolia. The Turkish existence in the Balkans has been continuing uninterrupted for hundreds of years. Turks from Anatolia have settled to the Bulgarian lands, where the different Turkish tribes came from the north of the Black Sea were settled, since the beginning of the century and have reinforced that this is the Turkish homeland. However, the Bulgarian territory, located on an important transit route, turned to the conflict zone between Russia and the Ottoman State after the Russian Tsarist put the policy of reaching to the warm waters of the Mediterranean Sea into practice. After rebellions and wars, Bulgaria declared its independence in 1908. However, millions of Turks in Bulgaria had become one of the biggest problems of the newly established national Bulgarian state. Regardless of the regime in Bulgaria, Fascist or Communist ideology, one of the primary goals of the administrators was to erase the Turkish presence in Bulgaria. For this purpose, they did not hesitate to use the most brutal methods. Managers who resorted to any propaganda to assimilate the Turks but were unsuccessful did not hesitate to use all means against human rights such as torture and unjust punishment for the break of Turkish consciousness and identity. In our work, documents published by the American Central Intelligence Agency, which have not been seen before so far, will be used for the first time and will be closely examined for the inhuman treatment against Turks. Unfortunately, pressure and violence had been applied to Turks for many years. However, the only documents describing the years 1949-1954 will be used in this study. Of course, a detailed examination of a longer period is waiting to be investigated.

Keywords: Bulgarian, Turk, Communist, CIA, Fascism.

Giriş

Balkan coğrafyası çok erken dönemlerden itibaren Türk tarihinin önemli bir parçasıdır. Özellikle bugünkü Bulgaristan toprakları Avrupa Hunlarından sonra farklı Türk boylarının yerleştiği, hâkim olduğu bir sahadır. Kayıtlara göre Hunlar 378'de Tuna'yı geçerek Trakya'ya kadar inmişlerdir.¹ Tarih boyunca kurulan bütün Bulgar Devletleri'nde Türk kültürünün izini görmek mümkündür. Ancak Hristiyanlığın kabulüne müteakip Bulgarlar hem içinde buldukları yoğun Slav nüfusunun hem de Ortodoksluğun etkisiyle Türk kimliğini ve bilincini zamanla kaybetmişlerdir. Bu kaybın sonunda da Bulgarlar 1018 yılından itibaren Bizans hâkimiyetine girmişlerdir. Bulgarlar tam 167 yıl boyunca yani 1185 yılına kadar Bizans İmparatorluğu'na bağlı yaşamışlardır. Peter-Asen kardeşlerin isyanı ve bir başka Türk topluluğu Kumanların desteğiyle II. Bulgar Devleti kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin XIV. yüzyıldan itibaren Bulgaristan sahasında başladığı fetihler, iskân politikaları sonucunda buralardaki Türk izi canlanmış ve Türkler yeniden bölgeye hâkim olmuşlardır.

¹ Ali Ahmetbeyoğlu, "Türkistan'dan (Orta Asya) Doğu Avrupa'ya Yapılan Türk Göçleri", *Türkler*, Cilt: 2, Ed. Hasan Celal Güzel - Kemal Çiçek - Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 524.

Ancak yüzyıllar sonra başlayan milliyetçilik akımı özellikle de Rus Çarlığı'nın genişleme politikalarıyla beraber daha da şiddetlenen Bulgar bağımsızlık hareketi ile bölgedeki Türkler için zor zamanlar başlamıştır. 93 harbi, Balkan Savaşları neticesinde Bulgaristan bağımsızlığını ilan ederken, Bulgaristan'daki Türkler ya göçe zorlanmış ya da en ağır şartlarda yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Maalesef Osmanlı Devleti'nin bölgedeki gücünü kaybetmesi Türkler için felaketin başlangıcı olmuştur.

Bulgaristan resmen 1908'de bağımsızlığını ilan etmiş ve müstakil devlet haline gelmiştir. Ancak gerçek anlamda bir bağımsızlıktan söz edebilmek mümkün değildir. Çünkü özellikle Rusya'nın güneye inme ve Panslavist politikaları çerçevesinde Bulgaristan'da yoğun bir Rus etkisi olduğu açıktır. Öte yandan peş peşe patlak veren dünya savaşlarına müteakip Avrupa'da yükselen faşizmden etkilenen Bulgaristan'da iç politikanın çatışmalı ve dengesiz olduğu bilinmektedir. Bu çalkantılı siyasi vaziyete rağmen Bulgaristan'da etkisini gösteren ilk siyasi hareket 1899 yılının sonlarında kurulan Bulgar Halk Çiftçi Birliği'dir.² Öğretmen ve çiftçilerin bir araya gelerek kurdukları BHÇB, 1919'daki seçimlerde %31 oy ile iktidara gelmiştir. BHÇB iktidara geldiğinde yoksul köylülere toprak dağıtmış, vergi ve yargı sistemlerinin düzenlenmesi gibi ciddi reformları hayata geçirmiştir. Yaptıklarıyla büyük destek kazanan BHÇB, 1923'teki seçimlerde oyların %52'sini almıştır. Fakat siyasi şartlardan rahatsız olan ordu 9 Haziran 1923'de darbe yaparak BHÇB'nin iktidarına son vermiştir.³

Faşist Dönem (1934-1944)

Bu ilk darbeden 11 yıl sonra 19 Mayıs 1934'de Bulgaristan'da ikinci askeri darbe olmuştur. Avrupa'da gittikçe yükselen faşizm rüzgârının etkisiyle yapılan darbe sonucunda faşist hükümet kurulmuş ve iktidardaki faşist parti lideri ülkelerinin Nazi Almanya'sının yanında olduğunu ilan etmiştir. Faşist hükümetin uygulamalarına karşın Bulgaristan İşçi Partisi⁴ ülkede bulunan Alman askerlerinin kovulmasını, Sovyetler ile işbirliği yapılmasını istiyordu. Yapılan propagandalar sonuç verdi ve halk harekete geçti. Sanayi ve tarım işçilerinin katılımıyla ülke çapında grevler başladı. Artan grevler karşısında hükümet 1941'de "Sivil Seferberlik Yasasını" ilan etti. Faşist hükümete göre Bulgaristan'daki gösteriler düşman ülkelerin desteği ile yapılıyordu. Bu ihaneti önleyebilmek, gerekli tedbirleri alabilmek için de söz konusu yasa çıkarılmıştı. Suçluların cezalandırılmaları için ise aynı yıl Bulgaristan'da toplama kampları açılmaya başlanmıştı. Nazi Almanya'sının etkisiyle çıkan bu kanuna göre sabah saatlerinde işe başlamayan işçiler cezalandırılacaktı. Böylece grevler önlenebilecekti. Faşist hükümet asayiş tesis edebilmek için çeşitli yasalar

² Bilgarski Zemedelski Naroden Siyuz.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. John D. Bell, *Peasants in Power: Alexander Stamboliski and the Bulgarian Agrarian National Union, 1899-1923*, Princeton University Press, Princeton 1977; Lyuben Bozhkov and Stoyan Ninov, *The Historical Path of the Bulgarian Agrarian Party*, BAP Publishing House, Sofia 1982.

⁴ Balgarska Komunisticheska Partiya; 1938 yılında İşçi Partisi'yle birleşen parti Bulgar İşçi Partisi adını aldı. 1948 yılında Bulgar İşçileri Sosyal Demokrat Partisi'yle yaşanan birleşmeden sonra partinin adı Bulgar Komünist Partisi'ne dönüştü.

çıkartmaya devam etti. Bunlardan bazıları şunlardır: saat 18:00'den sonra sokağa çıkmak yasaktır. Eğer sokağa çıkmak gerekliyse polisten izin alınması zorunludur. 18:00'den sonra sokağa çıkanların ise kaldırımdan yürümesi yasaktır. Bu kişiler ellerinde izin belgelerini tutarak sokağın ortasından yürümek zorundadır. Polisin dur emri vermesi üzerine kişi ellerini cebine sokmadan polisin vereceği emirlere göre hareket etmek zorundadır. Bu kurallara uymayanlara polis anında ateş edebilecektir.⁵ Faşist Hükümet döneminde Bulgaristan tam bir polis devleti haline gelmiştir.

Bu noktada önemli bir soru sormak gerekmektedir; uzun ve kanlı bir sürecin ardından bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan'da yaşayan Türkler bu süre zarfında kendi akıbetleri için ne yapmışlardır? Elbette savaş yorgunu olan Türklerin ilk yaptıkları Türkiye'ye göç etmek olmuştur. Göç edemeyenler ise hakları için ciddi bir mücadele verememişlerdir. Türkler büyük siyasi dönüşümlerin, değişimlerin yaşandığı bu süreçte adeta rahatsız edilmeden yaşamayı tercih etmişlerdir. Ne Bulgar toplumuna entegre olma ne de buna karşı çıkıp kendi kimliklerini-haklarını koruma adına bir irade sergileyememişlerdir. Bu sosyal ve politik pasiflik ise Bulgar hükümetlerinin Türklere yönelik sert, marjinal politikalar uygulamasına çanak tutmuştur. Bir anlamda suya sabuna dokunmayan, kendi kabuklarında yaşayan Türklerin huzuru ise 1934 faşist darbesinden sonra iktidara gelen Demyan Velchev-Kimon Georgiev hükümeti tarafından köylerin isimlerinin değiştirilmesinden sonra bozulmaya başlamıştır.⁶ Öte yandan tüm zor şartlara rağmen örgütlenmeye çalışan Türkler de olmuştur. Özellikle 1920'li yıllarda Vidin'de ortaya çıkan ve Türklerin birlikte hareket etmelerini amaçlayan "Turan"ın faaliyetleri faşist hükümet tarafından yasaklanmıştır. Asıl ilginç olan ise Turan'ı yasaklayan faşist idareciler "Bulgaristan'da İslam Dininin Korunması" isimli bir başka derneği desteklemişlerdir. Hükümet yetkililerin bu tavırlarındaki neden ise Bulgaristan'daki Türklerin milli kimliklerini unutmalarını sağlamaktır. Şüphesiz İslamiyet Türklerin hayatında önemli bir yere sahiptir. İktidarın gayreti ise Türkler arasında İslami duyguları ön plana çıkararak Türklerin milli kimliklerini unutturmak ve kendilerini sadece Müslüman olarak tanımlamalarını sağlamaktır. Çünkü böylelikle daha sonra sistemli olarak propagandasını yapacakları "Bulgaristan'daki Türkler, İslamiyet'i kabul etmiş Bulgarlardır" iddiasının temeli atılmıştır.⁷

Komünist Dönem Uygulamaları (1949-1954)

Faşist hükümetin tüm baskılarına rağmen özellikle sosyalist partiler hükümete karşı mücadeleyi sürdürdüler. 1944'den itibaren II. Dünya Sava-

⁵ Esra Sarıkoyuncu Değerli - Hasan Karakuzu, "Türkiye-Bulgaristan İlişkilerinin Askeri İlişkilere Yansımaları (1939-1945)", *Social Sciences Studies Journal*, Vol: 3, Issue: 8, 2017, s. 663-664.

⁶ Koledarov Petir - Nikolay Miçev, *Promenite v imenata i statuta na seliştata v Bulgariya, 1878-1972 g.*, Nauka i İzkustvo, Sofiya 1973; Ayrıntılı bilgi için bkz: *Bulgaria a Country study Federal Research Division Library of Congress Edited*, by Glenn E. Curtis Research Completed June 1992.

⁷ Nuri Ali Tahir, "Bulgar Komünist Partisi ve Bulgaristan'daki Türklere Yönelik Asimilasyon Politikası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 41, Aralık 2015, s. 578-579.

şında Sovyet Rusya'nın askeri üstünlüğü kazanması Bulgar siyasetini de doğrudan etkiledi. Rusya, en başından itibaren ülkedeki sosyalist partileri destekliyordu, ancak askeri gücün faşist orduda olması nedeniyle bir sonuç alınmıyordu. II. Dünya Savaşı'nda şartların değişmesi ve Rusya'nın kazanmaya başlamasıyla Rusya, Balkanlarla daha da yakından ilgilenmeye başladı. Nihayetinde 9 Eylül 1944'de Kızıl Ordu Bulgaristan'ı işgal etti. Bu işgal esnasında bir darbe idi, ülkedeki komünistlerin çağrısı ve yardımıyla Rusya, faşist iktidarı devirdi. Akabinde Vatan Cephesi ismiyle çok partili yönetim kuruldu.

1923-1944 yılları arasında iktidarı elinde tutan faşist politikacılar, Bulgaristan'daki tüm azınlıklara karşı ağır bir asimilasyon politikası uyguladı. 9 Eylül 1944'deki komünist ihtilalden sonra kurulan Vatan Cephesi Hükümeti ise Türklerin ellerinden alınmış birçok hakkın iade edileceğini vaat etmişti. Özellikle Bulgaristan'ın 1947'de Paris Barış Antlaşması'nı imzalamasıyla Bulgar Devleti ülkesindeki vatandaşların hepsinin temel hak ve özgürlüklerden din, dil ve ırk gibi farklılıklara bakılmaksızın yararlanabileceğini kabul etmişti. Hatta BKP'nin katkılarıyla Türk azınlığın problemlerinin tartışıldığı bir konferans düzenlendi. Ayrıca BKP 1946'da ilan ettiği toprak reformuyla daha önce toprak sahibi olmayan yaklaşık 45.000 kişiye çalışabilmeleri ve çiftlik kurabilmeleri amacıyla toprak vermişti. İktidarın bu uygulamaları sonucunda ise Komünist Parti'ye üye olan Türklerin sayısında ciddi bir artış olmuştur.⁸ Öyle ki BKP'ye üye olan Türk sayısı 1945'in sonlarına doğru 21.500 iken bu rakam 1947'de 31.000'e kadar ulaşmıştır.⁹ Ayrıca yeni hükümet kendisini "*Türklerin kurtarıcısı olarak*" takdim etmeye girişti. 1945-1953 senelerinde altı yeni Türk gazetesi kuruldu ki bunlar arasında BKP'nin yayın organlarıydı. Bu senelerde bir hayli Türk okulu da açıldı. Örneğin 1950'de Bulgaristan'da yaklaşık 1200 Türk okulu vardı. 1944 ile mukayese edildiğinde %300'lük bir artış olduğu görülmektedir.¹⁰

İfade edildiği üzere bu ve benzeri nedenlerle Türkler de Vatan Cephesi'ni desteklemişlerdi. Gerçekten de iktidarının ilk yıllarında bir özgürlük rüzgârı esmiş ve Vatan Cephesi azınlıkların haklarını kısıtlayan yasaları yürürlükten kaldırmıştı. Fakat 1945 yılından itibaren ufak tefek değişiklikler yapılmaya, BKP'nin bu özgürlükleri vermesinin nedenleri ortaya çıkmaya başlamıştı. Aynı yıl BKP genel sekreteri Georgi Dimitrov istişarelerde bulunmak amacıyla Moskova'ya gitti. Bu ziyaretin amacı BKP'nin Türklerle ilgili politikasını net bir plan üzerine oturtmaktı. 6 Şubat 1945'de ise Dimitrov Moskova'dan şu emri verdi:

"Ulusal azınlıklara tüm hakları verilecektir. Fakat Türkler konusunda dikkatli olmalıyız-elbette onlar da eşit haklara sahip olacaklar. Fakat Türk kimliği altında hiçbir milli oluşum içinde bulunmamalıdır. Çünkü benzer

⁸ Tahir, "a.g.m.", s. 580.

⁹ Nuri Ali Tahir, "1945 Sonrası Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon Politikası", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, s. 26.

¹⁰ Norveç Helsinki Komitesi, "Bulgaristan'daki Türk ve İslam Azınlığına Baskı", *Belleten*, Çev. Prof. Dr. Yaşar Yücel, C. LI, Ankara 1987, s. 1453-1454.

bir oluşum Bulgaristan'da Türkiye lehine ajanlık faaliyetleri için uygun bir ortamın oluşmasını sağlayacaktır. Bizler Türkiye'yi Avrupa'dan atmak istiyoruz. Türk milliyetçilerini tanımıyoruz ve Bulgarcanın Türk okullarında zorunlu olması gerektiğini düşünüyoruz.”¹¹

1946 yılında Bulgar Komünist Partisi'nin iktidarı ele geçirmesinden¹² ve Başbakan Dimitrov'un aynı yıl içerisinde yaptığı; *“Balkanların yalnız Balkanlılara ait olmasını, Slavların Balkanlarda başrolü oynamasını sağlamalıyız, Osmanlı'nın Balkanlardaki izlerini silmeliyiz.”* açıklamasından sonra rüzgâr tersine dönmüştür. Hatta yine Başbakan Dimitrov'un 1947 yılında verdiği bir başka demeçte, Bulgaristan'daki Türklerin Ankara'ya değil, Sofya'ya bakmalarına, düşmanlarına ajanlık yapmamalarına dair sözleri BKP'nin Türklere bakışını ve yapacaklarını göstermesi açısından önemlidir.¹³ 1948 yılında Dimitrov'un, toplanan Merkez Komiteye sunduğu siyasi raporda sürekli olarak Balkanlardaki Türk boyunduruğundan bahsetmesi tam olarak iktidarın gelecek yıllarda uygulayacağı politikanın habercisi idi.¹⁴ Çünkü bu toplantıda Dimitrov'un sözleri BKP'nin izleyeceği yolu çizmiştir:

“Aramızda kalması şartıyla şunu söylemek lazımdır. Büyük bir sorunumuz var. Dünden kalan bir şey değil. Bizim güney sınırımızda Bulgar olmayan bir halk var. Bu bizim sürekli kanayan yaramızdır. Komünist Partisi ve Bulgaristan Devleti olarak bir sebep bulmalı, onları oradan yok etmeli ve başka yerlere sürgün etmeliyiz. Yerlerine Bulgar asıllı halkı yerleştirmeliyiz.”

önerisinde bulunmuştur. Dimitrov konuşmasına devamla:

“Bulgaristan'ın Şumnu, Razgrad ve başka bölgelerinde kalabalıklar halinde yaşayan Türk halkı vardır. Azınlıklara tam özgürlük veren yönetim anlayışımızdan dolayı müftüler ve Türk ajanları rahatça faaliyette bulunmaktadırlar. Gençler arasında Türk milliyetçiliği yayılmaya başlamıştır. (Türkler) gözlerini İstanbul ve Ankara'ya çevirmişlerdir. Bu sebeple gerekli tedbirler alınmalı ve sorun 1948 yılı içinde halledilmelidir. Vatan Cephesi Milli Komitesi içinde azınlıklara yönelik çalışacak kişiler olmalı ve yapılacak bu zor operasyonda bize yardım etmelidirler. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'ni 9 Eylül'den önceki durumda bırakamayız.”¹⁵

demiştir.

Az önce de ifade edildiği üzere Türk toplulukları yüzyıllar öncesinden itibaren Bulgaristan sahasında meskün durumdaydı. Bu sebeple de Bulgaristan'daki en büyük azınlık durumundaydılar. Ancak komünistler yönetime gel-

¹¹ Evgeniya Inova, *Othvrlenite*, “Priobşteni” ili Protsest, Nareçen “Vızroditelen”, (1912-1989), İnstitut za İztoçnoevropeyska Humanitaristika, Sofya 2002, s. 60.

¹² Bilâl N. Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1986, s. 167.

¹³ Pars Tuğlacı, *Bulgaristan, Türk-Bulgar İlişkileri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1984, s. 72.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Georgi Dimitrov, *Bulgar İşçi Partisi (Komünist) Beşinci Kongresinde Merkez Komitesinin Sunduğu Siyasi Rapor (19 Aralık 1948)*, Kıvılcım Yayıncılık, Lefkoşa 2008.

¹⁵ İbrahim Kamil, “Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt/Volume: 5, Sayı/Number: 2, Aralık/December 2016, s. 44.

dikten sonra Türkleri yok edebilmek için şiddet kullanmaktan dahi çekinmemişlerdir. Her ne kadar komünizm özünde “milliyetçilik” duygusuna karşı olduğunu iddia etse de uygulamanın kesinlikle böyle olmadığına Bulgaristan’da yaşananlar en önemli delildir. Komünist rejim, Dimitrov’un söylemlerinden de anlaşılacağı üzere Osmanlı bakiyesi olarak gördüğü Türkleri, Bulgar düşmanı, rejim düşmanı, ajan olarak görmekteydi. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti’nin komünist blokta yer almaması bu fikri pekiştiriyordu. Öte yandan Türkiye ile Bulgaristan’daki Türkler arasındaki soy bağı, komünist iktidara göre Bulgaristan’daki her Türkü potansiyel ajan ve hain haline getiriyordu.

Bulgar Komünist Partisi etnik farklılıkları devletin dengesini bozucu bir tehdit olarak görmüştür. Mesela, Bulgaristan’daki Yahudilerin, İsrail’deki Yahudilerden farklı olduğuna dair teoriler geliştirmeye çalışmışlardır. Bulgaristan’daki Türklerin ise zorla Müslümanlaştırılmış, asimile edilmiş Bulgarlar olduklarını iddia etmişlerdir.¹⁶ Güçlü ve büyük bir Bulgaristan’ın ancak etnik olarak homojen bir Bulgar toplumuyla mümkün olabileceği düşüncesi BKP’nin politikası haline gelmiştir. Bu düşünce de azınlıkların asimile edilmesine yönelik politikaların ağırlaşması olarak hayat bulmuştur. Bu nedenle kısa sürede etnik Bulgar milliyetçilik fikri, Bulgar Komünist politikasının ana ideolojisi haline gelmiştir.¹⁷ Komünizm söylem olarak milliyetçiğe karşı iken neden tam aksi Bulgar milliyetçiliği BKP’nin temel ideolojisi olmuştur? Kanaatimize göre bunun cevabı geçmişte Osmanlı Devleti’nde yatmaktadır. Osmanlı Devleti’ne karşı savaşarak bağımsızlıklarını kazanan Bulgarların harekete geçmelerindeki temel motivasyon milli devletlerini kurma arzusudur. Kendi devletleri için mücadele veren üstelik bu mücadeleyi Türklerle karşı veren Bulgarlar için ülkelerindeki her Türk potansiyel tehdit ve tehlikedir. Hem farklı etnik zümre olarak her an ayrılıkçı harekete girişmeleri ihtimali bakımından hem de “bağımsızlıklarını kazandıkları, boyunduruğundan” kurtuldukları Türkiye’nin uzantıları olmaları bakımından Türkler, silinmesi gereken etnik bir zümre olarak görülmüştür.

Komünist rejim Bulgar devletine sadık kaldıkları sürece tüm azınlıkların sosyalist ulusun parçası olduğunu ilan etmişti. Fakat uygulamada, etnik kökeni ne olursa olsun milliyetçiliğin sınıf ideolojisini güçlendireceğinden endişe ettiğinden tüm etnik kimlikleri ortadan kaldırarak sosyalist bir Bulgaristan devleti ve toplumu yaratmaya çalışıyordu.¹⁸ Tüm ağır asimilasyon politikalarına rağmen devlet bunu başaramadı, çünkü Bulgar Türkleri geleneksel aile yapılarını sürdürerek geri kalan Bulgar toplumundan izole olarak yaşama-ya devam ediyorlardı. İktidarın Türk kimliğini eritme adına yaptıkları ise bu izolasyonu ve aile bağlarını daha da güçlendirmiştir. Öte yandan komünizm adına iktidarın faaliyetleri planlananın aksine Türklük düşüncesini daha da

¹⁶ Kamil, “a.g.m.”, s. 43.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. John McGarry - Brandan O’Leary, “The Macro Political Regulation Of Ethnic Conflict”, *The Politics of Ethnic Conflict Regulation: Case Studies of Protracted Ethnic Conflicts*, Eds: John McGarry and Brandan O’Leary, London & New York, Routledge 1995, s. 1-40.

¹⁸ Oral Sander, *Türkiye’nin Dış Politikası*, Der. Melek Fırat, İmge Kitabevi, Ankara 1998, s. 182.

tahkim etti. Bunu kıramayacağını anlayan BKP Türk toplumuna karşı uyguladığı baskıyı arttırmaya başladı. Mesela Türklerin topraklarına ve üretim araçlarına el konularak tüm geçim kaynakları devletleştirildi. Böylece Türkler için hayat daha da zorlaştırıldı ve onların geçim kaynakları kesilerek Türkler işsiz hale getirildiler.¹⁹ Maddi ve manevi baskılar altında kalan Türkler ise ekseriyetle Türkiye'ye göç etmeye başladılar. Bu BKP'nin de kısmen istediği bir şeydi. Böylece Türk nüfusu azalacak, gidemeyenlerin de asimilasyonu kolaylaşacaktı.

Bulgar Komünist Partisi, göç etmesinde kendisi açısından fayda gördüğü kişiler ile devletin işine yaramayacak ihtiyarların ve çocukların Türkiye'ye gitmesine izin verirken ekonomik olarak faydalanabileceğini düşündüklerinin ülkeyi terk etmesine müsaade etmiyordu. Esasında hükümet her başvuruya olumlu cevap verilmesi halinde Türkiye'ye göç arzusunun bütün Bulgaristan'a yayılmasından korkmaktaydı.²⁰ Hatta olası toplu göçleri engelleyebilme adına Bulgaristan'daki Türklere, Türkiye'nin onları istemediği propaganda-sını dahi yapmışlardır. Çünkü en ağır işlerde, tarım ve hayvancılıkta, fabrikalarda, sanayinin her kademesinde çalışanlar Türkler idi. Türk iş gücünün planlananın üstünde azalması ekonomik dengeleri bozacaktı. Dolayısıyla bunu engellemek adına Bulgar Hükümeti göç arzusunu kırma yoluna gitmiş, en uygun propaganda unsuru olarak da Türkiye'nin göçe karşı olduğu ve sınırları kapattığı haberlerini yaymıştır.²¹

Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı'nın geçtiğimiz yıllarda kısmen de olsa arşivini araştırmacılara açmasıyla yaptığımız taramalar sonucunda 1949-1954 yılları arasında BKP'nin Türklere yaptığı zulümleri gözler önüne seren çeşitli belgeler tespit edilmiştir. İlgili yıllar arasında doğrudan Türkleri konu alan raporlar genel yekûna oranla azdır. Çünkü ifade edildiği üzere bu yıllarda Türklerin kendi içlerine kapanık yaşamaları ama daha da önemlisi BKP'nin iktidarını pekiştirme yıllarında hedefinin siyasi muhalifler olmasıdır. BKP kendi iktidarına karşı tehdit olabilecek zümreleri ortadan kaldırdıktan sonra Türklere yönelik insanlık dışı uygulamalara başlamıştır. Topladığımız raporlar özellikle 1951 göçüne sebep olan olayların başlangıcı ve mahiyeti ile alakalı önemli bilgiler vermektedir.

Bulgaristan'daki 1946 seçimleri Türkler için bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu seçimlerde Vatan Cephesi oyların %71'ni almıştır. Vatan Cephesi'nin önemli ortaklarında olan Bulgar Komünist Partisi ise 364 milletvekilinden 277'sini elde ederek kurulan hükümetin büyük ortağı olmuştur.²² Çok sayıda bakanlıkla birlikte iktidar gücünü kazanan BKP yukarıda izahını yaptığımız ideolojik kaygılarla asimilasyon politikasına ağırlık vermeye başlamıştır. Zira BKP'ye göre etnik köken, sınıf bilincinin gelişmesine neden ola-

¹⁹ Nurcan Özgür, *Etnik Sorunun Çözümünde Etnik Parti: Hak ve Özgürlükler Hareketi 1989-1995*, Der Yayınları, İstanbul 1999, s. 72.

²⁰ Kamil, "a.g.m.", s. 46.

²¹ Kamil, "a.g.m.", s. 53.

²² Şimşir, *a.g.e.*, s. 167.

çağından devletin dağılmasına sebep olabilirdi. Bulgar komünistlerine göre ise birleşik sosyalist Bulgar devletinin kurulabilmesi ancak etnik kimliklerin ortadan kalkmasıyla mümkün idi.²³ Bunun için de belgelerde görüleceği üzere BKP 1949 yılından itibaren Türklere yönelik sistemli asimilasyon politikalarına başlamıştır.

Tespit ettiğimiz ilk belge 2 Kasım 1949 tarihli “Bulgaristan’daki Muhammedilerin Tutuklanması” başlıklı rapordur:

“1949’un yazında Bulgar Hükümet görevlileri Kırcaali’nin köyüne geldiler ve Türkiye’ye dönmeyi bekleyenlere duyuru yapıp; bu kişilerin yurtlarına dönebilmeleri için başvuru formları doldurmaları ve 500 leva ödemeleri gerektiğini söylediler. Bir hafta içerisinde 200 yerleşimcinin başvuruları tamamlandı. Yaklaşık 15 gün sonra ise polis köye geldi ve bütün belde ahalisini tutukladı. Sorgulamadan sonra altı kişi çete başı olarak tutuklandı ve geri kalanlar serbest bırakıldı. Tutuklu liderler de Pernik’teki toplama kampına gönderildi. Benzer tutuklamalar Bulgaristan’ın güneyindeki diğer Müslüman köylerinde de yapıldı.”²⁴

Açıkça ifade etmek gerekmektedir ki bu yazılanlar çalışmamız kapsamında karşılaştığımız en ağır ifadelerdir. Tek arzusu sadece anavatana dönmek isteyen Türklere yönelik işlenen insanlık suçunun resmi belgesidir. Türkiye’ye göç etmek isteyenler, Bulgar Hükümeti tarafından açıkça kandırılmışlardır. Hem paraları gasp edilmiş hem de suçlu ilan edilerek haksız yere tutuklanmışlardır. Türklere yönelik korku ve sindirme politikalarının resmi evrakı olan bu belge sonraki yıllarda gittikçe artacak olan baskının ilk habercisi olmuştur.

Yukarıda ifade edildiği üzere BKP işine yaramayacağını düşündüğü yaşlı, çocuk, kadın ve fiziksel engellilerin Türkiye’ye gitmesine izin verirken, çalıştırabileceği Türklerin gitmesine mani oluyordu. Ayrıca Bulgar Hükümeti kendisine hiçbir faydası olmayan zümreleri Türkiye’ye göndermeye gayret ederken Türkiye’de komünist propagandası yapacak kişilerin Türkiye’ye gidişini kolaylaştırıyordu. Bulgaristan’ın Türkiye’ye karşı yürüttüğü kasıtlı göç politikasında amaç şüphesiz hem Türkiye Cumhuriyeti’ni zor durumda bırakmak hem de zorla göç ettirmek istediği Türklerin mallarına düşük meblağlarla el koyabilmektir.²⁵ BKP ilk yıllarda siyasi propaganda yöntemiyle çalışabilecek nüfusun göçünü engellemeye çalışmıştır. Hatta ünlü şair Nazım Hikmet dahi bu maksatla 1951 yılında, Blaga Dimitrova ve Komünist Parti yetkilileriyle birlikte Bulgaristan’daki Türk köylerini dolaşmış, 20 miting, 10 halkla konuşma ve 12 farklı yerde küçük gruplarla görüşme yapmıştır.²⁶ Nazım Hikmet ge-

²³ İbrahim Çulha, “Bulgaristan Türkleri’nin Türkiye’ye Göç Süreci (1950-1951)”, *AKADEMİK-DER*, Sayı: 1, 2017, s. 68, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/377505>, erişim tarihi: 12.05.2018.

²⁴ <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R003500290009-7.pdf>, erişim tarihi: 23.03.2018.

²⁵ Detaylı bilgi için bkz. Cevat Geray, *Türkiye’den ve Türkiye’ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı 1923-1960*, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, Rapor No: 9, Ankara 1961.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Blaga Dimitrova, *Nazım Hikmet Bulgaristan’da: Yol Notları*, “Narodna Prosveta”, Devlet Neşriyatevi, Sofya 1955.

zilerinde Bulgaristan'daki Türklerin göç etmemesi için Türkiye'deki "zor hayat şartları" hakkında yaşadıklarını anlatmıştır:

*"Kardeşlerim! Kendi anavatanımdan kaçtım. Canım memleketim Türkiye, Amerikalılar tarafından esaret altına alınmıştır. Ben on yedi yıl boyunca, vatan göklerini hapisane parmaklıklar arasından görüyordum. Hür Bulgarya'da, Dimitrof'un bahtiyar memleketinde göğüs dolusu hürriyet havası teneffüs ediyordum. Fakat henüz içim rahat değil. Çünkü burada, hürriyeti, evlatlarının saadetini, sosyalist emeğinin yarattığı saadeti akılsızca bırakıp, benim güçlükle kurtulabildiğim zindana gitmek isteyen millettaşlarım var. Kardeşlerim, size bugünkü Türkiye'yi anlatmadıkça, satılmış yalancılardan sizi uçuruma sürüklediklerini bildirmek olan vazifemi yerine getirmedikçe içim rahata kavuşmayacak."*²⁷

Türkiye'deki kötü vaziyet hakkında daha da tafsilatlı bilgi veren Nazım Hikmet bir başka konuşmasında ise şöyle demiştir:

*"Türkiye'de durum bambaşkadır. Orada her hangi bir Amerikalı, bir Türk kızını beğendi mi, ara da bul bir daha... Orada şikâyete gidecek kimse yoktur. Himaye isteyeceğin yer yoktur. Unutmayın ki, Bulgaristan halk idaresinin başında bizim büyük dostumuz olan Vilko Çervenkof yoldaş durmaktadır. O, sizin her isteğinize, her an, şahsen cevap vermeğe hazırdır. Arkadaşlar, sizin vatanınız burasıdır. Siz Amerikalıların tahakküm ettiği Türkiye'de değil, burada hürsünüz, burada kendi toprağınızdasınız."*²⁸

Nazım Hikmet, Türklerin, Bulgaristan'dan gitmemesi için onların namus, ahlak gibi manevi hassasiyetlerine dokunacak yalanlar söylemekten dahi çekinmemiştir. Açıkça iftira niteliğindeki sözlerle Türklerin göçüne mani olmaya çalışmıştır. 1951 yılında Türkiye'ye göç eden ve Nüvvab Medresesi'nin son mezunlarından olan dedem Şaban Özyurt da Nazım Hikmet'in böyle bir toplantısına katılmıştır. Söz konusu toplantıda Nazım Hikmet Türkiye pasaportunu yırtmış, Türkiye'deki insanların açlıktan kırıldığını, ot ve saman yiyerek hayatlarını devam ettirmeye çalıştıklarını iddia etmiştir.²⁹

Taramalar sırasında tespit ettiğimiz 7 Eylül 1950 tarihli "Bulgaristan'da Türk Karşıtı Propaganda" başlıklı rapor ise tüm bu yaşananları, anlatılanları doğrular niteliktedir:

"Bulgaristan'da özellikle Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde Türkiye karşıtı sistemli propaganda yürütülmektedir. Bu propagandanın içeriği Türkiye'de evin ve yemeğin olmadığıdır. Türklerin açlıktan öldüğü ve ot-saman yediği söyleniyor. Türkiye için Bulgaristan'ı terk etmek isteyenlere, Türklerin, Türkiye'deki akrabalarını üç yıl boyunca desteklemeyi garanti etmedikçe onları kabul etmeyecekleri söyleniyor. Bulgar propagandasına göre, yaşamak için en iyi yer Bulgaristan'dır. Komünist Parti tarafında se-

²⁷ Dimitrova, a.g.e., s. 12.

²⁸ Dimitrova, a.g.e., s. 21-22.

²⁹ Kaynak kişi: Mehmet Emin Özyurt, görüşme tarihi: 02.02.2018.

çilen birkaç Türk, köy köy dolaştırılıyor ve Türkiye hakkındaki bu hikâye tekrarlatılıyor. Mestan bölgesinden Nuri Turgut, Hasan Nalbant, Ahmet Karakedi, Halil Ahmet, aşçı Mehmet Hüseyin, berber Ahmet Halil ve Belediye yardımcısı Zeki Kamil, Bulgar komünistleri tarafından bu amaçla kullanılıyor. Komünizm, Bulgaristan'daki Türkler tarafından kabul edilmiyor. Bulgarlar arasında, gerçek komünistler sayıca çok azdır. Halk, milislerin gücünden ve komünist partinin üyelerinden kokuyor. Hükümet kolhozlar³⁰ kurmak istiyor ama bu projeye çok az sempati var. Komünist parti köylüye güvenmiyor ve hasat zamanlarında milis üyeleri, köylülerin mahsulleri sabote etmesini önlemek için başlarında duruyor.³¹

Raporun sonuç kısmında ise BKP'nin tüm çabasına rağmen arzu ettiği sonucu alamadığı yazılmıştır. Çünkü bilindiği üzere komünizm, Türklerin aile ve toplum yapısına, geleneklerine daha da önemlisi inançlarına tamamen aykırı bir ideolojidir. Bulgar yöneticiler kendilerini dinlemeyeceğini bildikleri için de Türk Milleti'nin bu hassasiyetlerini bilen Nazım Hikmet gibi kişileri kullanarak yalan, iftira gözetmeksizin Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Milleti'ni kötülemeye gayret etmişlerdir.

28 Ağustos 1951 tarihli başka bir rapor BKP'nin sağlıklı ve ekonomik olarak işe yarayacak Türkleri kasten göndermediğine dair önemli bir örnektir: *"Bulgar ordusuna hizmet eden genç Türklere yaklaşık 27 Mayıs'tan beri Türkiye'ye göç edebilmeleri için çıkış vizesi vermemektedirler. Bu durum Bulgaristan'daki Türk azınlık arasında büyük üzüntüye neden olmaktadır."*³²

Konumuzla alakalı bulduğumuz son iki rapor ise oldukça önemlidir. 13 Mayıs 1954 tarihli raporun konusu *"Bulgaristan'daki Türkler üzerinde devam eden baskılar"*dır. Maddeler halinde tanzim edilen rapor şöyledir:

- 1.** Şubat 1954'ten başlayarak, Bulgaristan'daki Müslüman Türk unsurlara, Bulgar komünist makamlarının saldırıları olmuştur. Ancak görünüşe göre, Bulgar makamlarını bu politikaya Sovyet ustaları teşvik etmektedir.
- 2.** Toplama kamplarına 200'den fazla Müslüman Türk "irticacı/gerici"³³ olarak gönderildi.
- 3.** Bir ters politika uygulanıyor. Nüfusun Türk unsurları arasına Moskova eğitilmiş Türkleri yerleştirmek için çaba harcıyorlar. Bu bireyler daha sonra, Müslüman halkın arasında komünizmin yayılması için iktidara yardımcı oluyorlar.
- 4.** Bu adamların gönderilmesinde gerçek amaç, mücahitler arasında komünist propaganda yapmaktır. Müslümanlar komünizm konusunda kendilerini gerici gösterdi. En azından bu komünist partinin görüşüdür.³⁴

³⁰ **Kolhoz:** Eski Sovyet Rusya'daki kolektif tarım çiftlikleri. Sovyetlerde, entegre bir nitelik taşıyan tarım çiftlikleri (su deposu, gübre ve makine depoları, kolektif hayvan alımları, sosyal tesisleri) 1917 komünist ihtilalinden sonra kurulmuştur. İhtilalin kazanılması ile ziraat kolektifleştirildi.

³¹ <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R005600410010-8.pdf>, erişim tarihi: 13.03.2018.

³² <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R008500120003-6.pdf>, erişim tarihi: 13.03.2018.

³³ BKP tarafından gerici sıfatı genel olarak komünist ideolojiye çıkan kişiler için kullanılmaktadır.

³⁴ <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP81-01036R000200050087-3.pdf>, erişim tarihi: 05.06.2018.

Bulgaristan üzerinde etkili olan Stalin 1951 yılına kadar Bulgaristan'ın Türk azınlıktan tamamen kurtulmasını isterken, 1951'den sonra bu düşüncesini değiştirmiştir. Bundan sonra Sovyetlerin Bulgar yöneticilerden isteği Türklerden kurtulmaları değil, tam tersine bu azınlığın “sosyalist düşünce temelinde eğitilmesi” olmuştur.³⁵ 23 Haziran 1954 tarihli tafsilatlı “Bulgaristan'daki Türk Azınlık” konulu rapor ise BKP'nin Stalin'in bu talebi doğrultusunda yaptıklarını göstermesi açısından önemlidir:

1. 1952'de, Türk azınlığın eğitimi için Şumnu ve çevresinde kızlar ve erkekler için özel okullar açıldı. Türk aileler, Bulgaristan'ın ilhakından itibaren köklerinin olduğu ülkeye (Türkiye kastediliyor) bağlılık duygularını korudular. Ancak yaygın cehaletle mücadele gibi haklı bir bahaneyle (Komünist Parti) genç Türkleri 12 aydan 2 yıla kadar belirli periyotlarla özel yatılı evlerde toplamaya başladı. Buralarda Türk gençlere genel ve siyasi kültür alanlarında temel eğitim veriliyor.

2. Bu evler, cehaletle haklı ve aleni mücadele siyaset eğitmenlerinin, ailelerinden aldıkları eğitimle birlikte doğal olarak Türklük duygusuna sahip gençlerin zihinlerine yakınlaşmasını sağlamıştır. Bu eğitimciler, Türk gençlerine genel kültürün yanı sıra komünist doktrinin ilkelerini aşılama-tadırlar. Yetenekli ve becerikli Türk gençleri akrabalarına ve Türk kökenlilere komünizmi yaymak üzere görevlendirilmiştir. Böylece yeni bir plan geliştirilmiştir; resmi propagandanın girmesine karşı kapalı olan gruplar arasında bu yeni dönemler gayri resmi propaganda yaparak onları devlete ve tarım kooperatiflerine katılmaya ikna ediyorlardı.

3. Birkaç yıl öncesine kadar hükümet Türk azınlığa yakın bir ilgi göstermiyordu. Onların iyiliğine herhangi bir uygulama yapmadı. Ancak, bu özel okullarda eğitilen gençleri kullanarak, nüfuz etmeye başladığından beri hükümet verdiği sözleri tutarak güven kazanmaya çalışmaktadır.

4. Kent merkezlerindeki gençler arasında gayet iyi sonuçlar alındı ve komünist teori buralarda benimsetildi. Ancak ülke çapında gençlerin çoğu hala tutucudur. Daha geleneksel olan yaşlılar arasına sızmak ve hükümetin propaganda vaatlerini uygulamak daha zordur.

5. Türkler hala kendi anavatanlarına göç edebilmeyi şiddetle istiyorlar. Bulgar hükümeti ise kamuoyuna, ülke dışına çıkmak için gerekli vizeyi vermeyecek olanın Bulgaristan yerine Türkiye olduğunu ilan ederek Türklerin göç taleplerini resmen engelliyor. Ancak bu doğru değildir. Gerçekler göstermektedir ki Türkiye'ye ilk toplu sürgünde, Bulgaristan yalnızca Çingenele ve ya Türkiye'ye ulaştıklarında hükümet için sorun ve kaygı yaratacak olan komünist unsurlara vize vermiştir.³⁶

Oldukça detaylı hazırlanmış bu son iki rapor komünist iktidarın Türklere yönelik asimilasyon faaliyetlerini açıkça gözler önüne sermektedir. Komünist

³⁵ Lilia Petkova, “The Ethnic Turks in Bulgaria: Social Integration and Impact on Bulgarian - Turkish Relations, 1947-2000”, *The Global Review Ethnopolitics*, Vol: 1, No: 4, 2002, s. 45.

³⁶ <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80-00810A004500790003-6.pdf>, erişim tarihi: 22.03.2018.

ideolojiyi Türklere arasında yayabilmek maksadıyla Türk gençleri meşru nedenlerle toplanmış ve beyinleri yıkanmıştır. Kişi hak ve özgürlüklerine tamamıyla aykırı olan bu uygulamalar ile Türk topluluklarının arasına sızılmaya, maneviyatları kırılmaya çalışılmıştır. Bulgar Hükümeti'nin Türk kimliği başta olmak üzere Türklere dair hiçbir şeye tahammül edemediğini söylemek mümkündür. Söz konusu okullar aracılığı ile toplanan Türk gençlerine milli kimlikleri ve benlikleri unutturulmaya çalışılmıştır. Bulgarların Türklere arasına girmemesi nedeniyle bu yola başvuran yöneticiler Türk gençlerini kullanmaya gayret ederek onlar aracılığıyla komünist ideolojiyi yaymaya gayret etmişlerdir.

Sonuç

Osmanlı Devleti, Balkan topraklarına yaklaşık 500 yıl hâkim olmuş ve tüm Balkanları huzur içerisinde yönetmiştir. Malum olduğu üzere emperyal ya da sömürgeci bir anlayışı olmayan Osmanlı idaresi altında yüzyıllarca yaşayan Bulgarlar, Sırp, Yunanlılar ve diğer Balkan halkları Türk ve Müslüman idarecilerin yönetiminde dillerini, dinlerini özgürce yaşamışlardır. Kültürlerini, kimliklerini yüzlerce yıl kesintisiz bir şekilde nesilden nesile aktarabilmişlerdir. Fakat XIX. ve XX. yüzyıllarda tüm dünyayı kasıp kavuran sömürge ve milliyetçilik politikaları Osmanlı da dâhil olmak üzere çok uluslu imparatorlukları parçalamıştır. 500 sene Balkanlara hâkim olan Türklere çok kanlı bir şekilde Balkanlardan ayrılmak zorunda kalmıştır. Göçler, katliamlar sonucunda milyonlarca Türk yer değiştirmiş veya hayatını kaybetmiştir. Ancak temel soru şudur; peki Balkanlar huzura kavuşabilmiş midir? Hala dahi bu soruya evet demek mümkün değildir. Türklere tesis ettiği huzur ve barış ortamı milli devletlerini kuran ve sınırlarını durmadan genişletmek isteyen Bulgarlar ve Sırp tarafından bir daha asla tesis edilememiştir. XXI. yüzyılda dahi Balkanlardaki Müslümanlar bütün dünyanın gözü önünde katliama maruz kalmıştır.

Osmanlı Devleti'ne karşı Rus Çarlığı'nın desteğiyle isyan eden Bulgarlar da dönemin şartları sonucunda bağımsızlıklarını elde etmiş ve milli devletlerini kurmuşlardır. Ancak kuruluşundan itibaren Bulgaristan'da çalkantılı bir siyasi yapının olduğu malumdur. Önce Almanya'nın etkisiyle faşizmle idare edilen Bulgaristan, 1944 yılından itibaren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin darbesiyle komünist rejimle yönetilmiştir. Fakat hangi rejim olursa olsun değişmeyen tek şey Bulgar yöneticilerin Türklere karşı yürüttükleri şiddet politikalarıdır. Faşistler de komünistler de Türklere asimile etme hatta Bulgaristan'dan silme gayretinden vazgeçmemişlerdir. Türklere tehlike ve tehdit olarak gören Bulgar idareciler Türklere Bulgaristan'dan silinmesi için şiddet dâhil olmak üzere her yola başvurmuşlardır.

BKP'nin iktidardaki ilk yıllarında hazırladığı 1947 Anayasası'nın 79. maddesi "*ulusal azınlıkların kendi dillerinde eğitim alma ve ulusal kültürlerini geliştirme hakkı*" olduğunu beyan etmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere gerçekten de ilk on yıl içinde Bulgaristan'daki Türklere eğitim hakkı başta olmak üzere milli kimliklerini koruyucu ve yaşatıcı tüm haklar sağlanmıştı. Hatta araziler verilerek ekonomik olarak desteklenmişlerdi. Fakat bir taraftan anayasaya böyle özgürlükçü maddeler konulurken bir başka taraftan da

dikkat çekici uygulamalar yapılmaktaydı. Mesela 1946 yılından itibaren kademe olarak kamu tarafından finanse edilen Türk okulları devletleştirildi ve daha da önemlisi Bulgarcanın öğretilmesi zorunlu hale getirildi. Daha da önemlisi tüm okullarda sosyalist ideolojiyi öğreten ortak müfredat okutulmaya başlandı. BKP'nin bunu yapmadaki amacı gayet açıktı; eğitim aracılığıyla genç Müslüman Türkleri sosyalist ideoloji ile yetiştirmek ve yeni bir Bulgar toplumu inşa etmekte.³⁷ Bu amaç için sadece okullar kullanılmadı elbette belgelerde de görüldüğü üzere Türk gençler çeşitli olumlu bahanelerle toplandı, özel eğitimlerden geçirildi ve komünizm propagandası yapmaları için tekrar Türk toplumun içine salındı. 1950'li yıllara kadar bu yöntem ile kapalı Türk toplumunun arasına sızılmaya, onlara çeşitli haklar ve imtiyazlar verilerek sosyalizme ve devlete uyum sağlamaları amaçlandı. Fakat BKP'nin tüm yumuşak asimilasyon çabalarına karşın Türk toplumu komünizme her zaman mesafeli durdu ve Bulgar devletiyle kaynaşmaya yanaşmadı.

Görüldüğü üzere Bulgaristan'daki Türkleri asimile etme yönünde çeşitli politikalar sistematik bir şekilde uygulanıyordu. Tüm bu "hizmetlerin" amacı azınlıkların Bulgarlaşmasını sağlamaktı. Ancak belirtildiği gibi Türk toplumunu kıramayan Bulgar yöneticiler bu sefer yöntemlerini değiştirdiler daha açık ifade etmek gerekirse gerçek yüzlerini ortaya çıkardılar ve koydukları kuralara uymayan, Bulgarlaşmayan Türklere yönelik baskı ve zulüm politikasını uygulamaya başladılar. Özellikle 1950-1951 yıllarında asimile edemedikleri Türkleri göçe zorladılar. İlk önce hükümet Stalin'in direktifleri doğrultusunda Bulgaristan'daki Türklerin göçüne izin verildi. Sonra iki defa Türk yerine çingeneleri Türkiye'ye göndermeye çalıştılar. Türkiye Cumhuriyeti de bu göçü durdurarak cevap verdi. Sonra da Bulgar hükümeti giden Türklerin aynı zamanda büyük bir iş kaybına sebep olacağını gördüğü için ters propaganda yaparak ama daha da önemlisi kendisiyle çelişerek Türkiye'nin göçe engel olduğunu yaymaya çalıştı.³⁸ Ancak ne yaparlarsa yapsınlar bir türlü Türk kimliğini ve Türkiye'ye gitme arzusunu bastıramayan Bulgar hükümeti Türklere yönelik baskı ve şiddeti arttırmaya başladı. Komünist iktidarın ilk yıllarında verilen tüm haklar geri alındığı gibi kendi dilini kullanan, dinini yaşamak isteyen Türkler şiddetle cezalandırılmaya başlandı. "Yeniden Doğuş Süreci" adını verdikleri karanlık dönemler ise Bulgaristan'daki Türklerin en zor yılları oldu. 1984-1989 yılları arasında Todor Jivkov başkanlığında yürütülen bu projede Türklerin isimlerinin zorla değiştirilmesi başta olmak üzere Türklere yönelik birçok insanlık suçu işlenmiştir. Bu baskıların sonunda 1989 yılı sonunda yaklaşık 360.000 Türk Bulgaristan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Türklerinin bu göçü II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'da en büyük kitlesel göç olarak kayıtlara geçmiştir.³⁹

³⁷ Victor D. Bojkov, "Bulgaria's Turks in the 1980s: a Minority Endangered", *Journal of Genocide Research*, 01 September 2004, s. 343-369.

³⁸ Petkova, "a.g.m.", s. 43-45.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tomasz Dominik Kamusella, "Ethnic Cleansing During the Cold War: The Forgotten 1989 Expulsion of Bulgaria's Turks", Ser: *Routledge Studies in Modern European History*, London 2018.

Komünist rejim sonrasında kademeli olarak Bulgar yönetiminin Türklere yönelik artan şiddet politikalarına dair birçok akademik çalışma yapılmıştır. Her yeni çalışma söz konusu karanlık dönemin vahametini ayrıca ortaya koymuştur. Fakat bu çalışmalar ekseriyetle Türkiye kaynaklı veya bu zulme maruz kalmış kişilerin anlattıklarıyla sınırlı idi. Oysa bu çalışmada kullanılan ve CIA'nin paylaştığı belgeler Türklere yapılanların üçüncü bir taraftan aktarılması açısından önemlidir. Amerikan hükümetlerinin kendi ideolojik kaygılarıyla düzenledikleri bu belgelere yansıyan acı gerçekler bugüne kadar yazılanların adeta sağlaması olmuştur. Şüphesiz bu ve benzer çalışmalarla Türklere yapılan karanlıkta kalan ve bilinmeyen eziyetler ortaya konulmalıdır.

Kaynaklar

AHMETBEYOĞLU, Ali: "Türkistan'dan (Orta Asya) Doğu Avrupa'ya Yapılan Türk Göçleri", *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel - Kemal Çiçek - Salim Koca, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Amnesty International (1986) *Bulgaria: Imprisonment of Ethnic Turks. Human Rights Abuses During the Forced Assimilation of the Ethnic Turkish Minority* (London: Amnesty International Publications).

BELL, John D.: *Peasants in Power: Alexander Stamboliski and the Bulgarian Agrarian National Union 1899-1923*, Princeton University Press, Princeton 1977.

BOJKOV, Victor D.: "Bulgaria's Turks in the 1980s: a Minority Endangered", *Journal of Genocide Research*, 01 September 2004.

BOZHKOv, Liuben - STOIAN, Ninov: *The Historical Path of the Bulgarian Agrarian Party*, BAP Publishing House, Sofia, 1982.

Bulgaria a Country study Federal Research Division Library of Congress Edited by Glenn E. Curtis Research Completed June 1992.

CRAMPTON, R.J.: *A Short History of Modern Bulgaria*, Cambridge University Press, Cambridge 1987.

ÇULHA, İbrahim: "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Süreci (1950-1951)", *Akademik-Der*, Sayı: 1, 2017.

DEĞERLİ, Esra Sarıkoyuncu - KARAKUZU, Hasan: "Türkiye-Bulgaristan İlişkilerinin Askeri İlişkilere Yansımaları (1939-1945)", *Social Sciences Studies Journal*, Vol: 3, Issue: 8, 2017.

DIMITROV, Georgi: *Bulgar İşçi Partisi (Komünist) Beşinci Kongresinde Merkez Komitesinin Sunduğu Siyasi Rapor (19 Aralık 1948)*, Kıvılcım Yayıncılık, Lefkoşa 2008.

DIMITROVA, Blaga: *Nâzım Hikmet Bulgaristan'da: Yol Notları*, Narodna Prosveta, Sofya Devlet Neşriyatevi, Sofya 1955.

EMINOV, Ali: *Turkish and Other Muslim Minorities in Bulgaria*, Psychology Press, London 1997.

EMINOV, Ali: "Turks and Tatars in Bulgaria and the Balkans", *Nationalities Papers*, Vol: 28, No: 1, 2000.

GERAY, Cevat: *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı 1923-1960*, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, Rapor No: 9, Ankara 1961.

IVANOVA, Evgeniya: *Othvırlenite "Priobşteni" ili Protseıt, Nareçen "Vızro-ditelen", (1912-1989)*, İnstıtut za İztoçnoevropeyska Humanitaristika, Sofya 2002.

KAMİL, İbrahim: "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt/Volume: 5, Sayı/Number: 2, Aralık/December 2016.

KAMUSELLA, Tomasz Dominik: *Ethnic Cleansing During the Cold War: The Forgotten 1989 Expulsion of Bulgaria's Turks*, Routledge, London 2018.

MCGARRY, John - O'LEARY, Brandan: "The Macro Political Regulation Of Ethnic Conflict", *The Politics of Ethnic Conflict Regulation: Case Studies of Protracted Ethnic Conflicts*, Eds.: John McGarry and Brandan O'Leary, Routledge, London 1995.

Norveç Helsinki Komitesi "Bulgaristan'daki Türk ve İslam Azınlığına Baskı", *Belleten*, Cilt: L1, çev. Prof. Dr. Yaşar Yücel, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.

ÖZGÜR, Nurcan: *Etnik Sorunun Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi*, Der Yayınları, İstanbul 1999.

PETİR, Koledarov - MİÇEV, Nikolay: *Promenite v imenata i statuta na selıştata v Bulgariya, 1878-1972*, Nauka i İzkustvo, Sofiya 1973.

PETKOVA, Lilia: "The Ethnic Turks in Bulgaria: Social Integration And Impact on Bulgarian-Turkish Relations, 1947-2000", *The Global Review Ethnopolitics*, Vol: 1, No: 4, 2002.

SANDER, Oral: *Türkiye'nin Dış Politikası*, Der. Melek Fırat, İmge Kitabevi, Ankara 1998.

ŞİMSİR, Bilâl N.: *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1986.

TAHİR, Nuri Ali: "Bulgar Komünist Partisi ve Bulgaristan'daki Türklere Yönelik Asimilasyon Politikası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 41, Aralık 2015.

TUĞLACI, Pars: *Bulgaristan, Türk-Bulgar İlişkileri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1984.

Belgeler

<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R003500290009-7.pdf>, erişim tarihi: 23.03.2018.

<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R005600410010-8.pdf>, erişim tarihi: 13.03.2018.

<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R008500120003-6.pdf>, erişim tarihi: 13.03.2018.

<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP81-01036R000200050087-3.pdf>, erişim tarihi: 05.06.2018.

<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80-00810A004500790003-6.pdf>, erişim tarihi: 22.03.2018.

Kaynak kişi: Mehmet Emin Özyurt, 1946 Bulgaristan-Şumnu doğumlu.